Kilenczedik évfolyam. 148-ik szám. Kolozsvártt, 1879. kedd julius 1

A „KELET“ előfizetési dija:
Yidékre postán vagy helyben házhoz hordva
Egész évre . . . . . 16 frt.
Félévre . . . . . 8 „
Negyedévre . . . . . 4 „
Egy hóra helyben . . . . . 1 frt 50 kr.
Egyes szám ára 7 kr.

Megjelenik a „Kelet“ minnennap, az ünnepeket követő napok kivételével.

KELET.

POLITIKAI ÉS KÖZGAZDASÁGI NAPILAP.

Hirdetési dijak.
Hatszor hasábozott gármond sor vagy annak tere 6 kr. Bélyegdij minden hirdetés után 30 kr. Nagyobb és gyakoribb hirdetéseknél külön kedvezményt is nyujt a kiadóhivatal.

Hirdetéseket fölvesznek:
Bécsben: Orpelik Alajos Stadt Stubenbastei Nr. 2. (Eckhaus der Wollzeile 36.) Haasenstein et Volgler (Vallfischgasse 10.) Rud. Mosse Publicistische Bureau Budapesten Haasenstein és Vogler hirdetés közv. irodája. Goldberge A. V. hirdetések felvételi irod. Budapesten Szervitatér 5. sz.

Nyilttéri czikkek
gármond sora után 25 kr. fizetendő.

Szerkesztői szállás:
Főtér 4-ik szám, hová a lap szellemi részét illető közlemények czimzendők.

AZ ÉRTÉKESEBB CZIKKEK DIJAZTATNAK.
Kéziratok nem adatnak vissza.

Kiadó-hivatal:
Stein János könyvkereskedése, hová az előfizetések és hirdetések küldendők.

Olvasóinkhoz!

Országszerte a magyar ipar támogatásának szüksége hangzik s bár az eszközök iránt még nincs tisztában a nemzet, az iránt egyetért a közvélemény, hogy a magyar társadalom van hivatva felemelni magához a nemzet ezen árváját.

Azonban üres szóval nem mentjük meg a hazát, a tett a nemzeti erő és akarat kifejezője. Nemzeti jövönk nevében, melyhez mindnyájan oly erősen bizunk, a hazafiság nevében, melyet ajkunkon hordunk, tettre szólitjuk fel tehát a magyar társadalmat.

Szeged katastrofája, tűz, jég és más elemi csapások megközelitőleg sem pusztitnak el annyi nemzeti erőt, mint a hány milliója évenként vész a nemzetnek, hogy külföldről fedezi szükségleteit. A mig azonban az előbbieket nem, ezt a nagy elemi csapást a nemzeten áll megakadályozni. Megakadályozhatja pedig nem védegyletekkel, hanem ha megadja népének azon ismeretet és képességet, hogy a külföldihez hasonló iparczikkeket tudjon készitenі.

E nagy czél felé törekszik az „erdélyrészi iparfejlesztő egylet“ s hogy ez férfiasan komoly szándéka, bizonysága, hogy rövid fennállása óta a társadalom és állam által nyujtott szük segélylyel egy egészen uj iparág meghonositására, a b.-hunyadi gyermekjátéktanműhelyet és egy nagy külföldi kivitellel biró iparágunk fejlesztésére és terjesztésére a maros-ludasi kákafonó tanműhelyet állitotta fel s rövid időn Kolozsvártt a hazai ipar s zámára egy áru csarnoka nyilik meg.

Legközelebbi czélja az egyletnek a külföldről beözönlő és boltjainkat eláraszló 'női iparczikkek lehető kiszoritására Kolozsvártt a város és az erdélyi részek női számára egy női munkatanműhelyet állitani fel. Erre azonban, annyi sok nagy czél mellett a rendelkezése alatt álló anyagi erő nem elégséges.

Kérve kérjük tehát a magyar társadalmat, tekintse az ipar ügyét, saját legszentebb ügyének. Az erdélyrészi lelkészek, hivatalfőnökök, a megyék, városok, a melyek az erdélyrészi iparfejlesztő egyletnek a mult évben országszerte szétküldött felhivásait, kéréseit, aláirási iveit félredobták, válasz nélkül hagyták — és az oriási többség igy cselekedett — szálljanak szivökbe s gondolják meg, hogy nemcsak a hazától, hanem a hazáért is kell élni.

És a magyar társadalom többi tagjai! — Oly csekély, — egy pár forint évenkén — mit az egylet tagjaitól kér, de ha nyelvvel birna, mely minden lélek szive mélyéig hat, a gondviselés által is iparra teremtett e szép kis országban csodákat tehetne a nemzet áldozatkészségével.

Nem magunknak, a hazának kérünk s nincs jövője a nemzetnek, a mely önmaga iránt áldozatra képtelen.

—

Az „erdélyrészi iparfejlesztő egylet“ részére szerkesztőségünk elfogadja az aláirásokat. Tagsági dij évi 2 frt. Alapitótagság 50 frt.

Az erdélyrészi iparfejlesztő egyletet ért kitüntetés.

Az „erdélyrészi házipar és iparfejlesztő egylet“-et a székesfehérvári kiállitáson a legfőbb kitüntetés érte. Mint egy ma vett táviratunk tudatja, az egylet a jury egyhangu itéletével az aranyérmek fölé helyezett diszoklevéllel tiszteltetett meg.

Benső örömmel és diadallal jegyezzük itt fel az ifju egyletnek egy évi felállása alatt oly rövid időn a Magyarország közversenyén szerzett s alig remélt legfőbb elismerést. Feljegyezzük dicsőségéül nem személyeknek, vagy e lapnak, mely az egylet érdekeit szolgálta, hanem annak a közönségnek, mely felismerve egy ily egylet nagyrahivatottságát, megteremté azt és erőt adott neki e szép első siker kivivására. A lapnak, a mely mint egy fa szétágazó gyökerei száz és száz apró rostjaival, a nagy közönség filléreiből szivja életét, szigoru kötelessége képviselni e közönség életérdekeit, szolgálni lelkiismeretesen a hazát, mint bármely jól dijazott hivatalnoknak vagy katonának. De az a közönség, a mely hazának ily szük anyagi viszonyai között s annyiféle jótékonyságból élő s az egyesek áldozatkészségére utalt eszme és intézmény között is önként és jutalomra való számitás nélkül áldozott az egylet javára, méltán érezheti magáénak a dicsőséget s megnyugtatást lelhet benne, hogy nem áldozott hiábavalóságra.

Mert az erdélyrészi iparfejlesztő egyletnek az ország legjobb iparosai és jeles férfiaiból álló jury által oda itélt legfőbb kitüntetés legelső sorban azt jelenti, hogy az egylet az általa felállitott két tanműhelyben tanitott iparágakban nemcsak a tökély magaslatán álló iparczikkeket készittet, hanem szerencsésen el is találta az utat, a melyen az ország iparának és előhaladásának a legtöbb szolgálatot tehet.

A gyermekjáték készitésének a hazában való meghonositása például, egészen uj vállalat s vele egy nagyfontosságu uj iparág nyerne a hazának életet, hogy pedig ugy és azon eszközökkel, a mint azt az egylet megkezdette, s hogy a vállalat valósággal életrevaló is, megbizhatóbb és örvendetesebb itéletet nem szerezhetni a jury nyilatkozatánál.

Ez azonban nem szabad, hogy elbizakodottá tegye az egyesületet. A mit egy év alatt fel lehetett mutatni, csupán a kezdet kezdete, egy porszem az erdélyi ipar felemelésének nagy munkájához, a mely az egylet előtt áll s a mely nagy czélnak csak megközelitésére is óriási feladatokat kell betöltenie. Az erdélyi részek felvirágzásának legfőbb feltétele egy jól szervezett s kellő anyagi erővel rendelkező, hatalmas testület, a mely az egész országrész iparának a haladásra az utat egyengesse. Egy központból áttekintse a mutatkozó hiányokat, fedezze fel az életre hivatott iparágakat, ismertesse meg a külfölddel ipari vállalatra való nyersanyagainkat, kutassa fel a keleti tartományok piaczainak szükségletét s aztán nyomatékos erővel az országrész egész társadalma által támogatva, hatásosan lépjen fel ott, a hol segitségre van szükség. Alapitson életrevaló ipar muzeumot, és iparos szakoskolákat, felszerelve gazdagon és ellátva kitünő külföldi szakerőkkel; szolgáljon az iparosoknak bármely felől jövő kérdésre szakszerü tanácsokkal, kölcsönözhessen ki új szer számokat, gépeket, küldjön szét legujabb divatu mintákat s e végre kisérje figyelemmel a külföld összes ipari mozgalmát és szakférfiaival tanulmányoztatván, rögtön igyekezzen meghonositani a külföldi ipar ujabb vivmányait a hazában.

Ilyennek képzeljük mi, a mikor szépet álmodunk, az erdélyrészi iparfejlesztő egyletet.

Az erdélyi társadalmon áll, hogy ez álom kézzelfogható valósággá legyen. Mi nem kivánjuk egyéb hasznát a székes-fehérvári magas kitüntetésnek, csak az erdélyrészi iparfejlesztő egylet megnyerte legyen általa az erdélyi társadalom bizalmát. Hogy győződött volna meg ebből az, a kiben igaz hazafiság él és gondoskodtak is róla az istenek, hogy honszerelmét tettekben is kimutathassa, miszerint ez egylet, nem ámitás, nem ület senkit fel, nem kerget hiábavaló czélokat, hanem olyan intézményeket akar létesiteni, a milyenek a külföldön a népek hasznára, boldogságára és a mi legigázásunkra, ezerek állanak fen.

Ha a társadalom ezen áldozatkész és áldozatraképes tagjai erről meggyőződtek, akkor azon erő, a mely elszórtan annyi szépet teremtett, szövetkezni fog az iparfejlesztő egyletnek is nagygyá és hatalmassá tételére, hogy a késő utódok is, munkájuk ján gazdagon megszerzett kenyerük mellett áldva-áldják a róluk gondoskodott kezeket.

Mi erősen bizunk az erdélyrészek hazafias férfiaiban, hogy ez valóban igy is lesz.

J.

Kossuth — Szegedről.

Elmélkedés Szeged reconstructiója felől.

(Vége.)

Én hát határozottan azon nézetben vagyok, hogy a feltöltés mind az adott helyzet, mind a józan ész, mind a tudomány által parancsoló szükségül van indikálva.

A másik dolog, melyet szintugy elkerülhetlenül szükségesnek tartok: a feltöltendő város alagcsövezése s csatornázása.

Bakay „Emlékirat“-ában azt olvasom, hogy Szeged szikes, salétromos talaja a fakadó vizek miatt már-már folyékonynyá vált. — No már, a hol ily talaj van az embernek a talpa alatt, ott alagcsövezés (drainage) nélkül okszerü épitkezésre csakugyan gondolni sem lehet. Az annyira világos, hogy nem is gondolom szükségesnek az indokolást.

De amint a vadvizes laza talaj az alagcsövezés szükségére, ugy az alagcsövezés a vizvezető csatornákra utal.

Ez azonban nem valamely uj költségi rovat, mely csak alagcsövezés folytán kerülne elő. Mert az alagcsövek által felfogott fakadó vizek elvezetésére szolgáló csatornák s egyszersmind a városi piszok,- mocsokfolyadék elvezetésére is szolgálandnak már pedig ez olyan dolog, hogy e nélkül akarni egy 70—80000 ember lakta várost, Magyarország második, a magyarság első városát reconstruálni, csakugyan olyan vadunat, barbár eszme volna, melynek Európában a XIX. század utolsó negyedében nincsen helye.

Ezt azon föltevésben irom, hogy ekkorig Szeged külvárosai mocsokvizlevezető csatornákkal nem igen voltak ellátva. E föltevéssel azonban nem akarok gáncsot mondani Szeged multjára, mert a csatornázás hygienicus eszméje a régi városoknál — még ha egészen városiasan, emeletes házakban is — a nagy költség miatt csak nehezen tör magának utat; nem csuda tehát, ha Szegednek inkább jó modu falu, mint nagy város typusu külvárosaiban, hol az emeletes ház a ritkaságok közé tartozott, a csatornázás ekkorig elmaradt. De most, midőn nem átalakitásról, hanem legnagyobb részben egészen uj alkotásról van szó, azt gondolom, már csak tisztasági s hygienicus szempontból is menthetlen mulasztás volna: az ujból alakitandó város akár mely részét is csatornázás nélkül hagyni. Itt azonban nem csak ez a tekintet forog fenn, hanem a város biztonságának tekintete is, melyet a fakadó vizek elvezetése nélkül egy oly talajnál elérni lehetetlen, melynek lazasága miatt még a legszilárdabb téglaépületek sem tekintettek már a hitelnyujtásra biztos alapnak. Itt a helyzet olyan, hogy a mit a hygienicus tekintetek javasolnak, azt a talaj vizfakadásos, laza természete imperativ szükséggé teszi. A feltöltés alá kerülő városrészek alagcsövezésével összekötött csatornázás által tehát kettős czél éretik el; és pedig, épen mert a pusztulás folytán nem egy fennálló város átalakitása, hanem ujalkotás a feladat, ez a kettős czél sokkal kevesebb költséggel érethetik el, mint a mennyibe egy már fennálló nagy város csatornázása kerülne: minthogy a feltöltendő városrészeken az alagcsövezés és csatornázás végett nem is igen kellene árkokat ásni, hanem amint az utczák ki lesznek, jelölve, a természetesen vizhatlan mészszel készitendő conckrét (beton) csatornákat csak le kellne rakni; az alagcsövezés végett pedig jobbra-balra szintugy nem árkokat ásni, hanem inkább annyi feltöltést csinálni, a mennyi a csövekbe szivárgandó viz lefolyása végett szükséges; az igy előkészitendő lejtőre az alagcsöveket lerakni, aztán a többi kellő feltöltést a lerakott alagcsövek s csatornák fölibe illeszteni.

Londonban tartózkodásom alatt egész uj városrészeket láttam puszta mezőkön felemelkedni; városrészeket, melyeknek mindenikében több ember lakik, mint Szeged összes lakossága. Láttam ily uj városrészeket magasabb fekvésü téreken, láttam mocsaras, vadvizes lapályokon emelkedni; de ugy az egyik, mint a másik helyen, a mint az utczák kijelöltettek, a legislegelső munka a csatorna-épités volt, vadvizes helyeken az alagcsövezéssel (drainage) kapcsolatban. Mindig ezen kezdették az uj városrész épitését.

Azt gondolom, Szeged reconstructiójánál is ekként kellene eljárni. S ezt még azon esetben sem kellene elmulasztani, ha e munka költsége (az országtól nyerendő, hosszu törlesztési, kamatlan vagy legalább olcsó kölcsön mellett) a város terhére esnék.

De miután Szeged szerencsétlensége még a külföldön is annyi nemes részvéttel találkozott, én szeretem reményleni, hogy Magyarország, melyre nézve Szegednek uj életre juttatása nem pusztán humanitárius kérdés, hanem ugy nemzeti, mint közgazdászati tekintetben saját szerves élete integritásának érdekkérdése, — liberalitásban nem fog a külföld mögött hátra maradni; az ujjáalkotás költségeinek azon részét, mely a hullámsirjából uj életre kiszólitandó nagy magyar város szilárd fennállásának biztositására szükséges, az ország fogja elvállalni.

Még azon kérdés fordul elő, hogy a vadvizeket és a városi mocsokvizet elvezető csatornákat hová kell kiömlesztení?

A Tiszába, még ha lehetne sem szabad, mert az csakugyan különös egy neme volna az okszerü reconstructiónak, hogy a Tisza, az ujjáalkotandó város életere befertőztessék; pedig a

A „KELET“ TÁRCZÁJA.

EGY FIATAL ASSZONY

EMLÉKIRATAI.

Elbeszélés.

INDALI GYULÁTÓL.

XI.

(Folytatás.)

Megrázkódtam, mintha kigyó csipett volna meg. Tehát én egy férfiu kedvesének ápolása alatt vagyok s a kényelem, e lakályosság, mely körülvesz, nem egyéb: mint bündija a szegény leánynak? Oh, hova kelle jutnom, édes istenem! Jött, hogy rögtön fölugorjam ágyamból, hogy elhagyjam azonnal e helyet, de első mozdulatomnál észre kelle vennem: mily gyönge vagyok. Sohajtva hanyatlottam vissza vánkosomra.

— Látom, hogy elitélsz Gábriella — szólalt meg Mari, szomoruan rezgő hangon — de istenem, mondd meg: mit tehettem egyebet. Hánytvetett mostohája voltam a sorsnak egész élemben. Öreg nagynénám halála után, mint valami lapdát, dobáltak egy kézből a másikba.

Dolgoztam mindig, hogy majd megszakadtam belé s mégis alig volt nap, melyen teljesen jóllakhattam, alig éj, melyen eleget alhattam volna. Nyáron perzselt a forróság, télen dideregtem. Elkeseredtem a sors ellen. Nem tudtam megérteni, miféle igazság az: hogy az emberiség egy része csak élvezzen és henyéljen, a más része meg csak dolgozzon és nyomorogjon. Ez a gondolat tántoritott el Gábriella . . . Most már tehetném, hogy ne dolgozzam — de én dolgozom, Gábriella, sokat és szorgalmasan egy diavatárus nőnél, mert én tudom: hogy az élet munka és soha sem is vágytam arra, hogy munka nélkül boldoguljak. Csak azt óhajtottam: hogyha dolgozom — ne nyomorogjak. . . Aztán igyekszem kiengesztelni az istent magam iránt. Hű vagyok a grófhoz nő nem lehetne férjéhez hivebb. Nem igyekszem kizsákmányolni helyzetemet; ő maga megmondhatja: hogy nem vagyok követelő, sőt még magam korlátozom büszkeségét. Juttatok a nélkülözőknek abból, a mit birok s nehány hónap mulva talán lesz annyim, hogy egy kis önálló divatárus üzletet nyithassak . . . Ne vess meg nagyon Gábriella, mert csak az isten tudja, hogy miken mentem által.

Meg voltam hatva s bizonyos csodálkozással néztem e leányt, ki bukásáról, hogy ugy mondjam: némi szende belenyugvással beszél, mint a végzet müveről s lelkében a jóság és nemesség nem aludt ki, bárha az erkölcsi eszme hajótörést szenvedett is. Önkényetelen megszégyenüléssel éreztem: hogy e leány, kit az emberek méltán elitélnek: lélekben és érzelemben mennyire magasabban áll — az én növéremnél.

Igazad van, Mari, — szóltam könyes szemekkel nyujtva kezemet — az itélet egyedül isten dolga. Én csak köszönetet mondhatok s hálát érezhetek irántad jószivüségedért.

Mari, megragadta kezemet s mielőtt észrevehettem volna, forró csókot nyomott reá s ezt rebegte:

— Köszönöm!

Aztán gyorsan vette felöltönyét és kalapját.

— Még egyre kérlek, édes Gábriella, — szólt bucsuzás közben — ha eljön Kardosné asszony, mondd meg neki, (ha te is ugy érzed) hogy nem vagyok oly rosz, a minőnek tarthatnak. Szemeiből látom, hogy megvet engem, bár részvétet mutat s téged is rögtön el akart vitetni innen, de az orvos életveszélyesnek jelentette ki e szándékot. . . Ugy-e, megmondod neki?

S feleletet sem várva, gyorsan elsietett, hozzám küldve az imént megérkezett bejárónét.

Meghatva s részvéttel néztem a távozó után, aztán belesülyedtem gondolataimba s fontolgatni kezdém saját helyzetemet.

Mit fogok tenni? mi lesz most belőlem?

Éreztem: hogy az élet elveszté értékét előttem; éreztem: hogy a mi lelkemnek osztályrésze lehet még: nem egyéb, mint a kopár, sivár életunalom.

S az öngyilkosság eszméjéről mégis lemondtam. Közel voltam már hozzá s amaz estén, ha testi gyöngeségem nem akadályoz: bizonyára megteszem. De most be kelle látnom: hogy képtelen vagyok, még egyszer megkisérteni. Szigoruan vallásos érzelmemnek — melyet a kétségbeesés első pillanatai egészen elnyomtak volt — ujra fölébredése, vagy gyávaság működött-e bennem, nem tudom megmondani. Elég, hogy lelkemben erősen állott a határozat: bevárni, mig önként megnyilik előttem a sir. Sejtelmem azt sugta: hogy messze nem lehet az.

De hát addig?

A Mari elbeszélése irányt adott gondolataimnak.

A női munkákban türhető ügyességgel birtam mindig, nem fog tehát sok nehézségembe kerülni a divatárusnők müvészetének elsajátitása. Szegény anyám emlékeinek, a nehány értékes ékszernek elárusitása egyelőre biztositja fentartásomat.

Eddig haladtam gondolataimban, midőn nevelő-anyám belépett.

Szomoruan közeledett felém, gyöngéden megcsókolt.

— Ugy-e, kedves leányom, — suttogá — te nem gyülölöd a szüléket, a gyermek vétkeért?

— Oh, nevelő-anyám, — szóltam, kezét ajkaimhoz szoritva — hogy is gondol rólam ilyet? Halálomig hálás leszek önök iránt, de azt be kell látnia, hogy födelük alá többé vissza nem térhetek . . . Nem, nem térhetek vissza többé!

— Igazad van gyermekem, — szólt nevelő-anyám sohajtva — ezt nem kivánhatjuk. De valahogy mégis intézkednünk kell sorsod felől, mig gyámatyánkat értesithetjük; mert e helyen nem szabad tovább maradnod.

Előadtam tervemet nevelő-anyámnak, ki azt elérzékenyülten hallgatta végig s aztán igy szólt:

— Helyeslem tervedet, kedves gyermekem; de az merőben szükségtelen: hogy anyád emlékeit elidegenitsd. Gyámod, Völgyi orvos, intézkedett: hogy mi rendesen kapjuk a havi illetéket tartásodért s ez illetékek most természetesen, téged illetnek. Ezenfölül kezünknél van egy takarékpénztári könyvecske, pár száz forintról, mely összeg boldogult szülőid ingóságainak eladásából jött be s azóta gyámod kezelte. Ez összeg szintén rendelkezésedre áll s igy nem félhetsz nélkülözéstől.

Meg voltam indulva lelkem mélyeig. Igen, Völgyi orvos. Mindig csak az ő nevével az ő szerető lelkével kell találkoznom, a megpróbáltatások perczeiben. E jóságos nemtővel, kit az isteni gondviselés, minden érdemem nélkül rendelt mellém, hogy maradjon még egy kis hitem az emberi érzelmek nemességében.

Nevelő-anyám ezután még elmondá: hogy van neki egy derék özvegy asszony ismerőse, ki csekély nyugdijból igen visszavonultan él. Középkori, nagyon jólelkü szelid nő, kit teljes megnyugvással ajánlthat s ki ugy hiszi, rábirható lenne elfagadásomra.

Kértem nevelő-anyámat: hogy azonnal tegye magát érintkezésbe e nővel, mert e helyről, — bár a Mari lénye sokban kiengesztelt önmaga iránt — mielőbb szabadulni vágytam, — rögtön el is távozott.

Még azon délután avval a kedvező birrel jött vissza, hogy bármely pillanatban elfoglalhatom uj lakhelyemet.

Az orvos engedélyével, másnap aztán el is lettem költöztetve.

Mari őszintén szomorkodott távozásom fölött! Könnyes szemekkel kért: engedném meg, hogy olykor egy-egy rövid levél által tudakozódhassék hogylétem felől; mert személyes látogatásával — mondá pirulva s lesütött szemekkel — nem akarja hirnevemet koczkáztatni. De reméli, hogy lesz idő, mikor nem kell szégyelnem magam, ha látogatását elfogadom.

Fájt a lelkem — de igazat kelle adnom a szegény leánynak. Azonban én is kifejeztem hitemet, hogy látni fogom őt még tiszteletreméltóbb helyzetben is, mert a nő, mig szemét lesüti s pirulni tud: nincs elveszve az emberiségre nézve.

(Folytatása köv.)

Iskola Alapítvány - Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár © Fundația pentru Școală - BCU Cluj-Napoca.

csatornák oda ömlesztésével befertőztetnék, mert ezek nemcsak a fakadó vizekre, hanem a városi mocsokvizre is szolgálandnak.

De ha szabad volna, sem lehet a Tiszába vezettetniök, mert a feltöltést igénylő városrészekben a csatornáknak, — hogy a vizfakadással kapcsolatos talaj-lazaságon segithessenek, szükségszerüleg oly mélyen kell feküdniök, hogy legfölebb is csak igen alacsony vizállás mellett folyhatnának be a Tiszába; legtöbbnyire a Tisza tolakodnék be a csatornákba s a csatornázás mind a két czélja megháiusulna.

Tehát mi a teendő?

Ép e napokban hozott a kolozsvári „Magyar Polgár" több számon át egy nagyon tanuságos tárczaczikket ily czim alatt: „Utazás Párisalatt" Gamauf Vilmostól.*)

Ez a czikk utmutatásul szolgálhat arra nézve, hogy mit kell a csatornákkal csinálni.

Tartányt vagy tartányokat kell épiteni a városon kivül fekvő nyomási kertföldek legalkalmasabb táján; abba vagy azokba kell a csatornákat belevezetni; a mocsokviz termékenyitő részét a szegedi földmivelés kiszámithatlan hasznára felhasználni, s a megszürődött tiszta vizet néhány lóerejü gőzgép működése által kellő magasságu csatornán a Tiszába ömleszteni.

Némely magyar lapokban azon óhajtás kifejezésével találkoztam, hogy az ujjáalkotandó Szegedben hazánk a magyarság minta-városát mutathassa föl. Lelkemből óhajtom, hogy ugy legyen. Nem is valamely ábrándos gondolat ez. — Mert ez a minta-város eszme teljességgel nem involválja azt, hogy Szeged most mindjárt egész kiterjedésben oly monumentalis alakban emelkedjék ki hullámsirjából, miszerint az a „paloták városá"-nak neveztethessék, miként az olaszok Viczenzát nevezik. Ez lehetetlen is, de nem is szükséges. Csak gondoskodva legyen (a fentebbiek szerint) arról, hogy a vizfakadásos talaj lazasága az épületek szilárdságát ne compromittálja, s az árviz lehetségének háttérében pusztulás kilátása ne álljon. Kétségkivül lesznek egyesek, kiket a Szeged jövendője iránti bizalom arra fog ösztönözni, hogy már most nagyobb stylusban hozzájáruljanak annak valósitásához, amit az uralkodó igérete kilátásba helyezett, s nem kétlem, ez az igéret a középületeknél s mind annál, a mi a culturalis feladatok körébe tartozik, mái a reconstructiónál valósulni fog, de az a szegedi nép, mely Szegedi multjának typust adott, melyet én nemzetem büszkeségének neveztem: az a szegedi nép, mely megtörhetlen szivósságával őre volt az Alföldön a magyarságnak, szorgalmával a magyar faj plaszicitását személyesitette, sőt szerény tüzhelye mellől — mint a rajt bocsátó anya-méhköpü — a magyar faj számára tért is birt foglalni: ez a nép, a szegedi külvárosok e népe, bizony nem fog mindjárt monumentalis palotákat épiteni. Az a multban csak arra vágyott, hogy ne zsellérescdjék, hanem saját házában maga s családja számára otthonnal birjon; s bizony a reconstructiónál is csak e határok közt maradand vágyaival. — Azt igenis meg lehet s meg is kell tőle kivánni, hogy épitkezési módjával az ujjáalkotás biztonságának igényeihez s szerény családi lakának alakjával a városias csiny kivánalmaihoz alkalmazkodjék. De többbet tőle kivánni nem is lehet, nem is szükséges; mert Szeged igy is a magyarság minta-városa gyanánt emelkedhetik ki hullámsirjából, ha oly terv szerint alkottatik ujra, mely csin, tisztaság, egészségi tan s utilitatizmus tekintetében a kultura mai igényeinek megfelel s hazánk többi városainak például szolgálhat.

No már ha meggondolom, hogy Szeged — mint átalában magyar faj lakta városaink — nemcsak soha nem volt, de alkalmasint sohasem is lesz tisztán és kirekesztőleg csak műiparos város, hanem helyzeténél fogva a műiparos és kereskedelmi emelkedés mellett, részben a mezőgazdasági foglalatosságra is utalva van: lehetetlen azon meggyőződésre nem jutnom, hogy Szeged a minta-városiasság esméjének egyik igen nevezetes vonásával dicsekedhetnék, ha első lenne hazánk városai közt, a mely gyakorlati példáját adná annak, hogy miként kell azt a piszkot-mocskot, mely a városok levegőjét megfertőzteti, a mezőgazdaság kiszámithatlan előnyére hasznositni. Óhajtanám, hogy a szegedi lapok reprodukálják Gamauf Vilmos emlitett értekezését, s hogy akadjon ember, a ki ezen véghetetlen fontosságu kulturális eszmét, a minden jó iránt annyira fogékony s gyakorlatias józan eszével annyira kitüno szegedi népnél popularizálni iparkodnék.

Ha Szegeden a nyomási kertföldek birtokosaival megértetné valaki, hogy a csatorna-vizek gazdasági értékesitése által egy-egy holdnyi kertföld jövedelmét 600-tól ezer forintig s még azon is felül lehet emelni, — lehetetlen volna meg nem győződniök, hogy a csatornaviz-tartányokra fordi tandó költség a lehető leghasznosabb befektetés, melyet csak gondolni is lehet.

S ez a költség Szeged rekonstrukciójánál nem is volna oly igen nagy. Mert csatornázni az ujonalkotandó várost — nemcsak hygienikus, hanem talajszilárditási tekintetből is okvetlenül kell; ez az okszerü rekonstrukció nélkülözhetlen feltétele. Elvezetni a csatorna-vizeket szintugy kell valahová (mert a Tiszába nem is szabad, de nem is lehet); ezen költségek tehát mindenesetre megteendő lévén, csak azt lehet költség-toldaléknak tekinteni, a mi arra fordittatnék, hogy a minden esetre elvezetendő csatornavíz hasznothozólag vezettessék; ez pedig nemcsak nem meddő kiadás, de sőt oly kiadás, mely idő jártával az egész csatornázási költséget, részint direct bevétel, részint a földmivelő nép vagyonosságának nevezetes növekedése által gazdagon bonifikálná.

Összefoglalva nézeteimet: én a belterületi feltöltést, a feltöltött terület alagcsövezését s az egész város csatornázását Szeged okszerü rekonstrukciójánál alapföltételnek tekintem.

Az épités módjára nézve pedig ekként gondolkozom:

1-ször. Már Bakay is megemliti Emlékiratában, hogy Szegednek sok vizhatlan meszet kellend alapépitményeibe felhasználnia. Én azon nézetben vagyok, hogy nemcsak sokat kellend felhasználnia, de az alapépitményekbe mást, mint vizhatlan meszet nem is szabad használnia. Ma már, nemcsak oly vizfakadásos, laza talajnál, minő a szegedi, hanem jóformán átalános szabálynak van az egész világon elfogadva, hogy alapépitményekbe vizhatlan mészvegyületet (betont-konkrétet) használni legtanácsosabb. Szegedre nézve ez nemcsak tanácsos, hanem elkerülhetlenül szükséges.

Sőt én megvallom, ha azon szerencsés helyzetben volnék, hogy Szegeden magamnak házat épithessek, én nemcsak az alapépitménybe, de a földszinen felül is konkrétet használnék a márcziusi katasztrófa által jelzett vizvonal magasságáig. Ismeretes tény, hogy Spanyolországban a ciudad-rodrigoi vár falai egész kiterjedésükben konkrétból épitvék. A falak külsején még most is tisztán kivehetők a deszkák nyomai, melyek a félig folyó anyagot a megkeményedésig összetartották; csakhogy a szabadban álló falakhoz a vizhatlan mészbe nemcsak (mint rendesen szokás) porond és homok, hanem kisebb-nagyobb gőr-kövek is vegyittetnek, mik azon tájon nagy menynyiségben fordulnak elő. Ha nem csalatkozom, ujabb tapasztalások átalában oda mutatnak, hogy az alkalmazott anyagok nagyságának különfélesége a konkrét-falak szilárdságát nagyon növeli. A vegyület arányai főképen a mész minőségétől függvén, természetesen kisérletek általi meghatározást igényelnek; annyi azonban bizonyos, hogy a homoknak soha sem szabad a mészhez képest kevesebbnek lenni, mint kétannyinak.

Mészről szólva eszembe jut, mennyire csodálkoztam eleinte, midőn azt láttam Angliában, hogy ott nem oltanak előre meszet az épitéshez s nem előre oltott meszet kevernek a homokba, hanem a párkányosan feltöltött homok közepébe hányják a mészkövet, ott oltják meg, s a mint szétmállott, azon melegen összekeverik a homokkal s nyomban hordják a kőmüveseknek — s ez igy megyen az egész épités alatt folyvást: mondhatni meleg malterral épitenek. Csodálkoztam, mert ahhoz voltam szokva, hogy nálunk a ki épiteni szándékozott, legelső dolga volt, nagy mészgödröt ásatni s abba száz szekér számra meszet oltatni: a mi aztán ott állott, hol födve, hol fedetlenül hónapokog öt, mielőtt malterrá kevertetnék. Nem tudom, most is ez a szokás, de azt tudom, hogy ily mészszel nem lehet szilárdat, tartósat épiteni. A régi római épitmények bámulatos szilárdságát szakértők által annak hallottam tulajdonittatni, hogy az oltott meszet azon — melegen használták.

Annyi bizonyos, hogy konkréttal (betonnal) épitésnél a keveréket azon melegen kell használni. Ez lényeges dolog.

2-szor. A feltöltést Szeged rekonstrukciójánál az okszerüség lényeges posztulátumának mondottam. Igen, de a töltött földre nem lehet épiteni. Ebből az következik, hogy Szeged belterületének feltöltendő részein, vagy legalább a mélyebben fekvő helyeken czölöpökre kell épiteni, czölöpökre kell a vizhatlan mészszel készitett betonból az alapot rakni.

Angliában a vas olcsósága folytán, igen sok helyüttfa helyett vas-czölöpöket használnak. Ezek közt a habverte vizmosta, vagy fakadékos, laza talajon a Mitchell által feltalált csavar-czölöpök annyira sikereseknek tapasztaltattak, hogy azok segitségével még a Maplin-Sands világitornyának szilárd megalapitása is lehetségessé vált; oly feladat, melylyel a tudomány előbb nem tudott boldogulni. Szakértők által dr. L. St. Potts által behozott javitásokat is nagyon magasztaltatni hallottam, de miből állanak e javitások, már nem emlékszem. Azt gondolom, hogyha majd a halottaiból feltámadott Szeged annyira megizmosodandott, hogy a voltnál „szebb" város a Tiszapart hosszában kőfalpartról (quai) is gondoskodandik, építő mérnökei majd számot vetnek a vasczölöpök előnyeinek kérdésével. Most azt gondolom, a szegedi épitkezésnek a feltöltendő területen a negyezett végükön megszenesitett faczölöpök tökéletesen megfelelnek, melyeknek beverésénél a gőzerő a kézi munkánál minden tekintetben, még költség tekintetében is előnyösebb.

3-szor. Az utczák kikövezésének szükségét, azt gondolom, emlitenem is fölösleges, annyira magától értetik. Itt Olaszországban még falut sem tudok kövezetlent. Pedze az olasznak könnyü kövezni, van köve elég. Szegednek annyi since, a mivel egy ablakot lehetne beverni kortesvilág idején. De Magyarország egy mikrokozmosz. Adott annak a természet mindenféléből ugy, hogy a kinek szállitási módja van, az mindenre szert tehet. Szegednek ez van vizen is, szárazon is: tehát köve is lehet. Kövezni pedig minden utczát ki kell; nemcsak azért, hogy a nagyvárosi névre méltó legyen, hanem még inkább azért, mert a feltöltött földet kövezetlenül tenni ki az esővíz általi ellucskosodásnak, vagy épen elmosásnak, abszurdum volna. Magától értetik, hogy a feltöltés által kellőleg fölemelt talaj kövezetéről az esővizet a Tiszába kellene lefolyatni, nem a más czélra szánt csatornákba.

Hanem Szeged rekonstruktiójánál tömérdek a teendő. Az egész város kikövezése pedig hosszu munka, — s vadvizes talajon a kövezethez is alap kell.

Az eszmelánczolat itt eszembe juttatja az époly egyszerü, mint bámulatosan czélszerü manipulációt, melyet néha órákig elnézegettem Londonban, a posványos, vadvizes uj városrészek épitésénél.

Ott a mint az utczák kijelöltettek, azonnal hozzáfognak azok felületének égetett földdel megrakásához. S ezt a földégetést minden költséges vagy mesterséges apparátus nélkül kimondhatlan egyszerüséggel hajtják végre. Ledobnak a földre néhány zsák kőszénport; egy pár czövekkel vagy deszkadarabbal szelelőről gondoskodnak, aztán földet hordanak fölibe-köribe targonczákkal, azt közben-közben meghintegetik kőszénporral: a közben-ső szenet meggyujtják, s a mint égni kezd, folyvást halmozzák a földet körüle, s fölibe heteken hónapokon át közbe-közbe szénport hintegetve, mig halommá, dombbá, ha kell hegygyé emelkedik: lassan füstölög, tüz nem látszik, de az égetett föld készen van. S ez oly sikeres szikkasztó, hogy a hol egy napon a vadviz miatt még gyalog sem tudtam átgázolni, másnap a mint égetett föld lett rajta elegyengetve, egész könnyüséggel mentek az épitő anyagokkal terhelt szekerek; a városrész felépült s kikövezése az égetett föld-alapon csak azután következett.

Van-e Szeged közelében ily égetésre alkalmas föld? — nem tudom. De, hogy ez a manipuláczió vizenyős talajnál bámulatosan czélszerü, azt tapasztaltam.

4-szer. Végre még a czölöpözés és konkrét megemlitése egy mondhatatianul fontos körülményre vezeti gondolataimat.

Juniust irunk. Néhány nap hiján három hónap óta boritja a viz Szeged belterületét, s ekkorig még csak a viz szivattyuzásához sem lehetett hozzáfogni. Ha egyszer hozzáfognak, maga ez a munka legalább is hat hetet fog igénybe venni, s csak ennyit azért mondok, mert a nyári meleg folytán erős elpárolgásra számitok, és mert ismerve a magyar természetet, tudom, hogyha majd egyszer kinevezendő királyi biztos Szegedre érkezik, annyi lesz a sok mindenféle „dictió", hogy a vizáradat jó része eliramodik a szóáradat elől — félelmében. Aztán még a viz elapasztása után is mennyi lesz baj, a nehézség, a mindenféle teendő, mig épitkezésre került a sor. Csak maga az ujonalkotandó város alaptervének megállapitása, utczák kijelölése, háztelek szabályozás stb. mennyi időt fog elvenni a mintegy öt hónapból, mely a tél beálltáig még hátra van.

Bizony nehéz télnek néz elébe a sors, sujtotta derék szegedi nép! A lelkem is sajog bele, ha reá gondolok.

A vagyonosabbak felett nem aggódom. Azok majd csak gondoskodnak magukról, hogy hajléktalanul ne maradjanak a zord évszakra. De a külvárosoknak szerény helyzetében egykor oly boldog most oly boldogtalan szegényebb háztulajdonos népe! — —

Mi történjék ezzel?

A felebaráti könyörületre utasittassanak-e, hogy annak ölébe hajtsák le télre fejeiket, s nőik és gyermekeik fejeit?

Tudom, a felebaráti szeretet nyilt karokkal fogadná amott az Alföldön e szerencsétleneket a télen át is. De ez nem megoldása a problemának. Könyörületre lenni utalva — nagyon fájdalmas dolog. Magyar ember inkább gyakorol könyörületet, mint elfogad. Ez a magyarnak vérében van. — És én nem ok nélkül neveztem Szeged népét nemzetem büszkeségének. Ez a nép valóságos typusa a romlatlan magyar faj önérzetes ősi jellemének. Ez nam tud, nem szeret tolakodni. Felötlött ez önézzetes jellemvonás az uralkodónak is. Egy kolduló magyar kéz sem nyult ki felé, a mint a mindenét elvesztett, fedezetlen didergő csoportok sorai közt elhaladt. Felötlött azon kegyes nők előtt, kik a menekültek felruházásával, élelmezésével bajlódtak. Nem egy levelet vettem mely megilletődéssel aőott kifejezést azon szembetünő különbség feletti csodálkozásnak, mely a szerényen háttérbe huzódó „szegedi embör" — is a kérést kérésre halmozva tolakodó „adventitius" szegedi ltkós közt fenforgott.

Én egy cseppet sem fogok csudálkozni, ha majd azt hallom, hogy a tősgyökeres szegedi embör, a mint elpusztult háztelke a vizből kibukkan, „haza"-siet s neki áll, hogy összeomlott háza romjaiból magának otthont tákoljon össze — készebb nyomorult deszka-bódában, de sajátjában küzdeni még a tél zordonságával. mintsem hogy másnak terhére legyen.

Ilyen ez a nép!

Bakay azt mondja Emlékiratában, hogy ideiglenes épületekről kellend gondoskodni; az üres tereken, az e nyáron épités alá nem veendő telkeken ideiglenes lakásoknak kell készülni; okvetlenül kell hogy készüljenek."

Igaz. Okvetlenül kell. De csak azok számára, kik saját házzal nem birtak; azokra nézve pedig, kik ilyennel birtak, csak annyiban, a menynyiben állandó lakások e nyáron nem épittethetnének. Mert ha az ideiglenes lakók épitésének költsége azok terhére esnék, a kik azokat állandó otthonaik fölépitéséig lakni fognák; ez igen érzékenyen sulyositaná már e nélkül is eléggé sulyos helyzetüket. Ha pedig a bel- és külföldről összegyült segédpénzekből fedeztetnék e kiadás, az a segélyösszeget állanó eredmény nélkül nagyon megfogyasztaná. Pedig nemcsak az okszerüség. hanem az egyszerü kötelességérzet is oly eljárást parancsol a segély-adományok kiosztásánál, hogy a történelemben példátlan közrészvétnek maradandó látszatya legyen.

A kérdés hát az: lehetséges-e a külvárosok hajléktalan népének azon részét, melynek saját lakházai elpusztultak, oly épitési módra utalni, melylyel még e nyáron tökéletesen lakható, egészséges, szilárd s az ujjáalkotás tekintete által parancsolt városi csinnak is megfelelő, állandó otthonra tehet szert?

Én azt gondolom: lehet.

Reá van e lehetségre mutatva Bakay. Emlékiratának ime szavaiban: „Van egy szilárd és gyors épitkezési mód, a mely tüznek-viznek ellentáll, rögtön száraz és azonnal lakható. Ez a vizhatlan mészbe tömött kavics vagy homok (szabatosabban szólva: kavics- és homok) épitkezés." Más szóval az, a mit a franczia „beton"-nak, az angol „concrete"-nak nevez. (Már emlitettem, hogy a czindad rodrigói vár egészen ebből van épitve Ez pedig a hajdani Lancia Transcudana helyén a XIII-dik szazadban épittetett, nem egy ostromot állott ki s mai nap is áll. És pedig vár, nem egyetlen család lakául számitott házikó.)

Ez az épitési mód van a helyzet által Szegeden azon néposztály számára indicalva, melyet Bakay Emlékirata Előszavában e szavakkal jellemez:

„Szegeden minden ember iparkodott saját házában lakni. Ez volt a szorgalom egyik, ragyogó, ez volt a polgár megelégedése, büszkesége. S minden ember iparkodott házát maga családjával lakni; ez volt a családi élet tükre, a patrialchalis életmód alapja. Ezt követeli a nép jelleme jövőre is. Ez általában sikföldi nép főjellege. A közerkölcsök érdekében kár is volna őt ettől elszoktatnia karni."

Bizony kár volna. Nagyon. Jöhet idő, midőn Szeged nagyvárosias fejlődésével ez megváltozik. Ámbár akkor sem szükséges, hogy megváltozzék. Az angol ugyancsak fejlődött, hatalmas nemzet. Övőt keritett a föld körül, melyen az ébresztő reggeli dobpergés közben jár a nap mind a huszonnégy óráján át, mint Webster mondá. De azért azt a szokást, hogy külön-külön házban családjával egyedül lakjék, az angol mindenütt, még Londonban — abban a nem egy ország lakosságánál népesebb világvárosban is megtartotta. E jellemvonásánál fogva az angolnak „home"-ja (otthona) van. S csak neki van, meg a magyarnak (home=hon); más nemzetnek még szava sincs reá: „zu „Hause" — „chez soi" — „a casa" nem home, nem hon. S ennek a honnak szeretete, mely a Haza szeretetét s az otthon szeretetét egy fogalomba egyesiti — becses egy nemzeti jellemvonás, — Ápolva szeretném azt látni nemzetemnél.

Hanem Bakay az általa olyan jól indokolt épitési módnak azt veti ellene, hogy „a téglaépület árába kerül, s nálunk szokatlan."

Hát mit teszen az?! Hiszen az, hogy csak annyiba kerül, mint a téglaépület, nem ellene, de mellette szól; — mert az adott helyzetben, s különösen ezeknél az egy család lakta otthonoknál, a concrete (beton) jobb, biztosabb mint a téglaház, s a mellett gyorsabban épithető, s mindjárt lakható; — szokatlanság pedig nem is ellenvetés. Hiszen minden haladás szokatlanságot involvál. Ha a szokatlan megszokottá nem válnék, az emberi nemzet ma is barlangokban laknék. Még csak a kőbaltakorig sem jutott volna el; annál kevésbbé azon nagy demokrata koráig, melynek neve: „gőzgép és telegraph."

Hát én bizony ideiglenes épületek helyett a vizhatlan mészbe tömött kavics és homok állandó épitkezést szeretném Szeged külvárosi telekbirtokos népe számára ajánlani.

A mi a ház alakját illeti, megvallom, nem szeretném, ha ez a néposztály most az uj alkotásnál is e földszinti házak eszméjéhez ragaszkodnék. — Ehhez ragaszkodva, Szeged az ujjáalkotás után is legnagyobb részben csak falu volna, nem város. — Ha eljönnek (sokan fognak eljönni) a külföldről megtekinteni, hogy a magyar életrevalóság minővé támasztotta fel halottaiból azt a Szegedet, melynek elpusztulása annyi részvétet költött fel: — s egész városrészekben alig látnának egy-egy emeletes házat: azt mondanák róla, a mit Beudant geologus irt e század elején Debreczenről: „Debreczen, Magyarország több városai közé soroztatik (est mise au rang des principales villes;) de biz azok a földszintes házsorok, a széles sáros utczák két oldalán nem igazolják a város nevet: falu biz az, nem egyéb, mint toutáfait village"; falutól csak kiterjedése által különbözik.

Nem szabad Szegednek igy szállani ki hullámsirjából.

Mikor ezt mondom a külvárosok számára, nem a belváros palótaszerü typusára gondolok, hanem az angol épitési módra, hol még a telkestől 200 font sterlingbe került munkásházak is mind emeletesek. Földszint a konyha, (mely étkezési helyül is szolgál,) s utcza felé az egy vagy két ablakos tágas lakszoba; az emeleten a hálószobák. Ez az épitési mód ugy hygienicus szempontból, mint csin, tisztaság, szemérem s erkölcsök tekintetében is nagyon ajánlja magát. Nagyon visszataszitó, ne mondtam: undoritó az a hajdani (szeretem hinni, hogy csak hajdani) magyarországi szokás, miszerint a lakszoba étkezési helyül is, hálószobául is szolgált, s apa anya, fiés leánygyermekek még felnőtt korukban is egy szobában aludtak.

Még költség tekintetében sem hátrányos az az angolos épitési mód. Mert igaz, hogy a feljáró, közbenső padolat s néhány ablakkal s ajtóval több pénzbe kerül; de viszont félannyi tető, félannyi alapépitmény kell, s ez utóbbi meggazdálkodás, kivált a a város azon alantabb fekvésü területén, a hol czölöpökre tanácsos épiteni, igen nagy tekintetet érdemel.

Már most azokat az angolos rendszerü otthonokat kétféléképen lehet épiteni. Vagy ugy, hogy küszinre előbb külön-külön de egymáshoz ragasztott ház egy nagy épületnek látszik, (Londonban a Regentspark környezetén 30—40 külön-külön ház is össze van igy foglalva s együtt egy nagy palotának látszik;) vagy pedig „villa"-szerüleg épittetnek, minden ház külön elválasztva áll, jobbról-balról vagy legalább egy oldalról kerttel.

Az első móddal kétségtelenül nagyobb városias typust lhetne adni Szeged külvárosainak is, a mellett minden hat háznál 12 külső fal kelyett csak hétre volna szükség; öt külső fal költsége meg lenne gazdálkodva.

Ámde azt gondolom, Szeged külvárosi népe nagy részben gazdaemberekből áll, a kiknek ólakra, szinekre s más melléképületekre is szükségök van. Hát e tekintetből is, de még azért is, hogy Szeged idővel necsak kifelé legyen kénytelen terjeszkedni, hanem a város most beépitendő területének külvárosi részeiben is, a jövendő nagy városias fejlődésre azzal birjon, a mit az angol „könyök-térnek" (elbow room) nevez; nekem ugy tetszik, hogy a külvárosokra nézve, ha nem is mindenütt, de bizonyosan a gazdák lakta részekben az elkülönzött, de mindenesetre emeletes „villa"-szerü épitkezés van indikálva: az utczára ház és kert, (melynek utczára dülő részét a szegedi magyar asszonyok, leányok majd szép virágosan tartják,) s hátul az udvar és gazdasági épületek.

Londonnak nagy része s a környékén emelkedett kisebb városok, mint szintugy a Páriskörnyéki gyönyörü városok, sőt falvak is többnyire igy épitvék. Nincs Angliának oly nagy városa, melynek egyes részei nem igy volnának épitve nemcsak, hanem — emlékszem — mily gyönyörrel szemléltem azt a gyármunkás-lakvárost (Saltairt York shireben), melyet Solt az Alpacca szövetigar teremtője, a ki egy szövőszéken maga egyedül dolgozva kezdte carrier-jét s mikor én gyárát meglátogattam, 6000 munkással dolgozott s gyára körül munkásai számára a kultura minden kellékeivel ellátott gyönyörü „Villa" várost épitett, hol minden munkás család külön-külön egy emeletes villában lakik, melyet az utcza felé virágos kert körit, hátul meg mindeniknek veteményes kertje van. Gyönyörü látvány! Sőt a belföldi herczegek birtokain még a földmives napszámosokat is ily villa-falvakban láttam lakni. S ez az épitési mód a kontinens városaiban is mindinkább terjed.

Bakay ugyanazt irja Emlékiratában, hogy a városban a veteményes kertek meg nem engedhetők, sem a két szomszédos ház közti udvarok. Én ezen abszolut tilalomra nem látok okot. Szeged jövendőjének „könyöktér" kell, s én a kerteknek a városokban is barátja vagyok; azokat a városok tüdejének tartom; hanem azt a városiasság szempontjából igenis szabálynak kivánnám, hogy az utczákra se veteményes kert ne düljön, se üres udvarok ne tátongjanak, hanem ezek a háttérbe utasittassanak; az utcza felé pedig a villaszerü lakokat virágos, bokros kert vegye körül.

Még a segélypénzek kiosztásának kérdése tolul gondolkozásom alá; de ez a szenvedett károk részleteinek oly ismeretét igénylő nehéz kérdés, hogy „in abstracto" felosztási kulcsot nem igen tudok formulázni; csak arra nézve vagyok tisztában magammal, hogy a segélypénzek felosztásánál nem szenvedett károkat venném divizornak. — Mert lehet, hogy két ember egyforma kárt szenvedett, de azért károsodása nem egyenlő; az egyik azt tán meg sem érzi vagy legalább nyomoruság nélkül elviselheti, mig a másik ugyanannyi kárral tönkre jutott. Én hát első osztályba azokat tenném, kik a szenvedett kár által megélhetési módjukat vesztették el, s ezeknek károkat egészben megteriteném. A többieket egy

*) A »Kelet« részben a «M.-Polgár"-ral megelőzleg, részben egyidejüleg hozta e czikket.

Iskola Alapítvány - Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár © Fundația pentru Școală - BCU Cluj-Napoca.

gyoni helyzetükhöz képest osztályoznám, s a mint a vagyonosság növekszik, a segélybeni részesités arányát kisebbiteném. Nehéz kérdés! De részlehajlatlanság mellett, a helyzet részleteinek ismerete mellett meg lehet rá felelni. Politikai arithmetika-féle problema.

* * *

És ezzel papirra mázolódtak gondolataim, a mint tollam hihívta őket agyamból, amugy discursive, mintha phonograph-ba diskuráltam volna.

Már most mit csináljak ezzel a tengerszóval, — melynek lefirkálása két egész napon át elvonta figyelmemet gombom zuzásától, mit az az ostoba elesés okozott?

Mit csináljak az irka-firkával?

Elégessem, mint annyival annyiszor tettem?

Tán mégsem. Elküldöm Bakaynak annak jeléül, hogy első Emlékiratát figyelemmel olvastam s gondolkoztam is felette, — már amint s amig birtam, — mint az a bizonyos hotykai ember, a ki lutherános vallásu volt — a mig birta, de a mióta megöregedett, azzal is felhagyott. Igy beszélte azt el nekem régi jó öreg barátom, Szemere Miklós, a ki, örömmel látom, még nem is lett hotykaivá a versirásban. Altro! Már még tótul is versel, olyan fiatalon pezseg benne a költői vér.

Elküldöm Bakaynak az irkát igénytelenül. Ha mondtam valami okosat, vegyék hasznát; ha nem mondtam, szolgáljon köszörükőül más valakinek, a ki jobban tudja.

„Fungar vice cotis, exsors ipse secandi.“

Baraccone 1879. jun. elején.

Kossuth, s. k.

* * *

A mig itt hevert az irka asztalomon, megjött az ujság, hogy Tisza Kálmán saját testvérét, Lajost neveztette ki királyi biztosul Szegedre.

Hm! nem ismerem tehetségei mértékét; de nagyon jeles embernek kell lennie, hogy Magyarország miniszterelnöke nem gondolt nepotizmus oltárán égetni tömjént, ha Magyarország felhaj hászható kapacitásai közül épen saját édes öcsését szemeli ki a nehéz feladat megoldására.

Lehet, hogy igaza van. Az igaz, hogy én az ő helyén nem neveztem volna ki épen saját édes öcsémet, ha széles Magyarországon csak egyetlen egy emberről is gyanithattam volna, hogy ha nem többel, legalább annyi tehetséggel bir, mint fivérem. Sőt alkalmasint abban törtem volna fejemet, hogy oly tehetséges embert keressek ki az országban, a ki minden politikai pártköteléken kivül áll, tehát egészen független s a prekoncipiált eszmék pressziójának még gyanujától is ment. De hát talán jobban van igy, a miként van. Tisza Lajos ur érezni fogja, hogy neki nagy sikert kell felmutatni, miszerint igazolva legyen, hogy érdem állitotta a gátra, nem nepotizmus, „Das Werk wird seinen Meister loben.“ Ugy legyen.“

A székelynép.

(Folytatás).

Némelyek erre azt mondhatják, hogy csak érdek, üzleti, kereskedelmi speculatió az egész. Nem állitom, hogy ennek is része ne volna ama körülményben; de, kérdem, hol hiányzik az érdek a nemzetiségek, sőt az egyesek között is? Az érdek már ma élettörvénynyé vált s annyival inkább nem szükséges-e, nem hasznos-e az érdekeket egyeztetni akarni?! Csak hol e tudás és akarás megvan, juthatnak békés együttélésre a nemzetiségek; a hol az hiányzik, ott örökre foly a létért való harcz: még pedig a hadi törvényeknek tiszteletben tartása nélkül. S a két állapot között mégis csak kedvezőbb az első.

A székely nyelv-missiónak még egy sajátságos módját kell e helyen megemlitenem. A szászok ugyanis — miután nekik kevesebb gyermekük van, hogysem azok szolgálatba mehessenek, vagy menni kényszerüljenek — ha csak tehetik, székely nőcselédet tartanak, nemcsak a székely leányoknak az oláhok fölött való ügyességéért és munkásságáért, hanem azért is lényegesen, hogy gyermekeik e cselédektől a háznál tanulják meg a magyar nyelvet. És igy állandóan több ezer missionarius működik közöttük a magyar nyelv terjesztésében. S én tanult szászokkal találkoztam, kik magyarul beszélni ezen uton tanultak meg. Talán a képviselőházban is akadhatna szász, a ki ezt igazolja. Hogy aztán ezért cserébe azon sok leány egy része erényének romjait hozza vissza az atyai házhoz s talán egy jövő nemzedék romlásának csiráit: azt, nem mivel erősen állitják, hanem mert nem tartom természetellenesnek, elfogadom tényül; de nem csatlakozhatom azokhoz, kik ezért a szászokat, mint olyanokat vádolják, állitván, hogy ez nekik kiszámitott politikájuk fajunk megrontására. Nem uraim! egy művelt, s tegyük hozzá: példásan erényes nemzetiséget ily sulyos váddal arczul ütni nem lehet, nem szabad! Sokkal egyszerübb, sokkal természetesebb magyarázata van azon sajnos körülménynek. Nincsenek-e Kolozsvártt is éppen ugy „sári-bál“-ok, mint Brassóban? a katonaság erényesebb Maros-Vásárhelyt, mint Szebenben vagy Medgyesen? vagy talán a léhűtők eleme kisebb, ártatlanabb a magyar, mint a szász városokon? vagy átalában a közerkölcsiség áll alább amott, mint nálunk? Bizonynyal egyik sem állhat e feltevések közül. Hanem, igenis, hasonló kórjel minden városi cselédségnél észlelhető, ha azt kutatjuk, s ennek szomoru hatását minden oly vidék érezni fogná mint a mienk, hová, mert rendkivül sok a személyes szolgálatból élő, nagy tömegekben térnek vissza évenként a kiszolgált cselédek.

Egy tévhitet eloszlatni kötelesség. És én — ilyennek itélvén a fennebbit — e nyilatkozattal ugy hiszem az igazságnak tartozom.

Az oláhsággal szembe is érvényesül a székely olvasztó ereje, csakhogy más uton. Az a sajátságos tünemény forog fenn, hogy az oláhval szembe teljességgel nem tanusit oly erős passivitást, mint a szászszal; sőt annak nyelvét is könynyen észrevétlenül megtanulja s önként használja vele való érintkezésében.

E lágy, olvadékony, zengzetes nyelvet találja-e nyelvérzéke szebbnek, könnyebbnek az aestheticailag jellemezhetlenül visszataszitó szász nyelvnél (mert Erdélyben még a müvelt szász is csak kényszerüségből beszél németül) vagy pedig az a körülmény dönt, hogy az észbeli felsőség és speculativ szellem itt már az ő részén áll s üzleti összeköttetése Moldva-Oláhország felé is folytonos ösztönül szolgálnak a nyelv nélkülözhetetlen elsajátitására, — vagy végül, tán az oláh bir kevesebb képességgel a magyar nyelv megtanulására s egyiknek sem kell adni magát?! E kérdések döntő erővel talán nem különkülön, hanem együttesen birnak, s ezek együttes befolyásának tulajdonitom, s azokból eléggé kimagyarázhatónak is tartom a szóban levő tüneményt.

E körülménynek, igaz, sajnos emlékei maradtak fenn a hunyadmegyei székelyek elolláhosodásában. De ha közelebbről megvizsgáljuk: e tényben is találunk félreismerhetetlen nyomára székely nemzetiségi szivósságának. Mert az, hogy egy maroknyi székely elemet bele dobtak az oláhság özönébe, melylyel együtt kellett polgári, társadalmi és közgazdasági életet élnie, s azután századokon át senki sem gondoskodott nyelvének a szószék és iskola által való megvédelmezéséről: ez bizonynyal nem a nép hibája.

(Folyt. köv.)

Törvényszéki csarnok.

A redjelszédelgési per vége.

A per tárgyalásának döntő napján jun. 28 a tárgyalási teremben óriási közönség jött összse, s nagy feszültséggel hallgatta az államügyész terjedelmes vádbeszédét. Az államügyész azon eszmét fejtegeté, hogy a megkárositottak most azért vallják, hogy nem szenvedtek kárt, mert gazdagitják magukat. A pörnek ethikai-erkölcsi háttere van; az államügyész e kérdésben az államjogi érdekeket képviseli. Megelőzvén a védőt, maga kiemeli, hogy Schweitzer csak másodsorban vádolható; a pör folyamában Sonnenberg lépett előtérbe. Várady szük pénzviszonyai szolgáltak indokul az üzletekre. Sonnenbergnek multja gonosz s igy most nem érdemel hitelt; nem szokás más valakinek 20.000 frtot és 16.000 márkát szerezni megfelelő jutalom nélkül. Siebert és Sonnenberg Várady ügynökei voltak.

Az államügyész beszéde további folyamában kiemeli, hogy Várady a legjobb esetben csak kettőnek szerezhetett volna kitüntetést, mert ezután a dolog magától napfényre került volna. Ő ezen dolgokat azonban üzletszerüen folytatta, mi azonos a csalással. Az államügyész utal Sonnenberg, nagy költekezéseire; vádlott jobban élt, mint akár egy minister: nőket tartott ki stb. Az államügyész sajnalja, hogy Várady nem áll az esküdtszék előtt, egyébiránt az iratok leküldetnek a petti államügyészséghez. Szónok vádlottak bünösnek nyilvánitását inditványoza. — Az államügyész után dr. Jaques védő-ügyvéd Schweiczer védője emelt szót.

Visszautasitja az államügyész nézetét vádlott felőlő, annak felmentését kivánja, mert — mint mondja — védencze soha sem kivánt pénzt s csak fáradtságáért kapott utólag jutalmat. Ebben nincs semmi büntetendő. A Kment-ügy erőszakosan vonatott be a vádba. Markbreiter fényes beszédet tart Sonnenberg mellett: kimutatni igyekszik, hogy védencze nem követett el büntethető cselekvényt s felmentését kéri. Az államügyész néhány megjegyzése után Markbreiter beszédére elnök összefoglalja a tényálladékot s az esküdtek visszavonultak. Másfél órai tanácskozás után kihirdették az eredményt.

A Schweiczer iránti kérdésekre egyhangulag tagadó választ adván az esküdtek, a törvényszék őt felmenté, Sonnenbergre vonatkozólag négy kérdésre tagadólag válaszoltak az esküdtek, de a Frohner-ügyben bünösnek találták, mire a törvényszék őt 300 frtig terjedő csalás miatt nyolcz hónapi börtönre itélte, sulyosbitva havonként egy böjt nappal s az országból való kiutasitással. Az itélet Sonnenbergelt rendkivül lesujtotta.

NAPI HIREK.

Kolozsvár, 1879. jun. 30.

— Lapunk előfizetőit tisztelettel kéri a kiadóhivatal, hogy előfizetéseiket a jövő évnegyedre mielőbb megújitani sziveskedjenek.

— **Kedves** vendége lesz városunknak hol napután (csütörtökön:) ugyanis br. Kamény Gábor földmivelési- ipar- és kereskedelemügyi minister ur érkezik julius 3-án — és nem 1-én, mint a „Nemere“ irja — Kolozsvárra. Innen Fogarasba s aztán Háromszékmegyébe fog lerándulni a miniszter ur, ki e körutat az erdélyi részek ipar- és közgazdasági viszonyainak tanulmányozása czéljából teszi. A legmelegebben üdvözöljük a miniszter ur ő exciáját az erdélyi részekben, és sokszoros örömmel fogadjuk magasb czélu körutjátkivált mi, erdélyi részek, mint a kik bizony legjobban tudjuk, hogy mily óriási feladatok várakoznak épen az ország eme részeit érdeklőleg a magyar földmivelési-, ipar- és kereskedelmi miniszterre, ha ezerféle közgazdasági bajainkon csak némileg is ohajt segitni. Ő exciáját e körutjában Lipthay és Kozma miniszteri tanácsosok kisérik.

— „**A történelem és a keleti kérdés**“ e czim alatt jelent meg a napokban egy érdekes röpirat Budapesten a Szathmáry Gyögy tollából. Szathmáy elismert tehetség a hirlapirodalom terén, kinek magvas czikkeit a „Hon“-ban s más lapokban már évek óta a legnagyobb figyelemmel olvassa a magyar olvasó közönség; müveit mindig alaposság, magasb politikai látkör, élénk, jó magyarságu stylus jellemzik s igy csak természetesnek találjuk, hogy legujabb röpiratában is egy olyan müvel találkozik az olvasó, mely a fölvett anyagot a legérdekesebb világitásban és a történelem magasb szempontjából tárgyalja. Az érdekes röpirat kapható Budapesten Tettey Nándornál ára 40 kr.

—**Uj könyvek**. Megjelentek és szerkesztőségünkhez beküldettek: A föld és népei. Irta dr. Toldy László. I. füzet. Az egész munka 40—50 füzetre fog terjedni mintegy 600 képpel; füzetenkint (egy füzet 4—5 ivnyi) 30 kr. s havonkint 2—3 füzet jelenik meg. — Századokból a Magyar Történelmi Társulat közlönyéből meglelent a jelen évi VI. füzet. — „Az Egyetemes Philologiai Közlöny“ V. és VI. füzete is kikerült már a sajtó alól; ára 60 kr. — „Az igazi humoristák“ czim alatt Mikszáth Kálmántól egy 7 ivnyi munka jelent meg Budapesten (ára 1 frt), melyben a fiatal journalista a magyar népet mint az igazi humoristát mutatja be összegyüjtve az utczáról, hivatalos aktákból, siriratokból, falvakról mindazt, a mi a magyar nép hamisitatlan humorát adja viszsza. Ára 1 frt.

— **A kolozsvári** r. kath. főgymn. dalárda által az alföldi vizkárosultak javára f. hó 24-én tartott hangversenyen tetszésszerinti belépti dijakból befolyt 107 frt 12 kr, mely összeghez következők járultak adományaikkal: Ákoncz Alajos 20 kr, Ákoncz Józsefné 1 frt, Benel János 1 frt, Böjthe József 60 kr, Bogdán István 2 frt, Benedekné 1 frt, Böckel Károly 50 kr, Christián J. 18 kr, Cernyné 1 frt, Csulak 50 kr, Duha Kr. 20 kr, Éltes J. 10 kr, gr. Eszterbázy Kálmán 2 frt, Frink J. 50 kr, Fejér Manó 1 frt, Groisz G. 1 frt, Gámenczy Jánosné 1 frt, Göllner család 2 frt, Gergely család 2 frt, Haller R. 10 kr, Hunwald L. 1 frt, Hegedüs Istvánné 1 frt, Janny László 1 frt, Kolin István 50 kr, Köker J. 50 kr, Korbuly Bogdán 5 frt, Korbuly József 1 frt, dr. Kolozsvári Jánosné 1 frt 20 kr, dr. Kolozsvári János 1 frt, Kornéli J. 40 kr, Keller Jánosné 3 frt, Kattero Márton 1 frt, K. 30 kr, Korik Béla 1 frt, Lauber tábornok 5 frt, László Polykarp 1 frt, Lápossy 60 kr, Liptayné 1 frt, Láber M. 10 kr, Lászlóffy J. 15 kr, Lehmann F. 1 frt, Lichtig Adolf 1 frt, Málnásy Főhadn. 1 frt, Merza Joákim 1 frt tallér, Moos János 2 frt, Móricz 10 kr, Marczell A. 10 kr, dr. Mózel 1 frt, Malky Matild 50 kr, dr. Mály István 2 frt, Moringer 30 kr, M. X. 50 kr, 17 N. N. aláirás 7 frt, Nyárády Berta 2 frt, Ormándy M. 1 frt, Orbán Józsefné 1 frt, Ozsvalt 10 kr, Páll Gyula 1 frt, Popp B. 20 kr, Polák G. 1 frt, K. Papp Miklósné 1 frt, K. Papp Miklós 1 frt, Pittner G. 1 frt, Pap Zolt. 20 kr, Propper Ferenczné 2 frt, Propper Ferencz 1 frt, Pipos 80 kr, Perger J. 1 frt, Racsek János 1 frt, Reiprich 40 kr, Szöllősy János 1 frt, Szamosy Józsefné 1 frt, Simay Lukács 2 frt, Szabó Nándor 1 frt, dr. Schmidt Ágoston 2 frt, Szenkovics Gyula 1 frt, Schmidt Józsefné 2 frt, Schopfné 1 frt, Szombathelyi Gábor 1 frt, Simon Gyula 40 kr, két senki 34 kr, Sántha István 2 frt, Sántha Béla 30 kr, dr. Salzbauer 1 frt, Tamásy István 20 kr, Tamásy István 1 frt, Totmayer Ferencz 20 kr, dr. Török Aurél 1 frt, X—y 40 kr, X—y 30 kr, valakik 1 frt 50 kr, Veszely Károly 5 frt, Várady Móricz 2 frt, Zomora Dániel 2 frt. A karzatnál 65 kr. A fönnemlitett 107 frt 12 krból levonva a 60 frt 30 krnyi költséget, a vizkárosultak javára marad: 46 frt 82 kr, mely összeg legközelebb a tek. városi hatóság utján fog rendeltetése helyére szolgáltatni. Fogadják a nemesszivü adakozók ugy, mint a közreműködő mükedvelő urak a hangversenyt rendező ifjuság nevében a leghálásabb köszönetet. Kolozsvártt, jun. 28. 1879.

— **Wenckheim Béla** br. halálán van. A báró, kinek betegsége a mult hetekben általános részvétet keltett, s felgyógyulásának hirét mindenki örömmel fogadta, most a halál révén van. Baja, idült vesebaj. Orvosai lemondtak minden reményről.

— **Nagy-Ekemező** községében (Szebenmegye) junius 24-én kajualban 3 órakor ismeretlen okból meggyult egy csűr s csakhamar négy csűr égett el, melyből azonban három biztositva volt.

— **Öngyilkosságok** s vizbefulások Budapesten. Egy érdekes statistikai összeállitás fekszik előttünk a legutóbbi husz év alatt Budapesten előfordult öngyilkossági s vizbefulási esetekről. E kimutatás szerint volt 1859-ben 14 öngyilk. 17 vizbefulás. 1860-ban 18 öngy. 18 vizb. 1861-ban 24 öngy. 20 vizb. 1862-ben 24 öngy. 28 vizbefult. 1863-ban fi7 öngy. 34 vizb. 1864-ben 26 öngyilk. 88 vizb. 1865-ben 20 öngy. 32 vizb. 1866 ban 13 öngy. 16 vizb. 1867-ben 18 öngy. 32 vizbefult. 1868-ban 24 öngyilk. 27 vizb. 1869-ben 24 öngyilk. ·30 vizb. 1870-ben 33 öngyilk. 32 vizb. 1871-ben 30 öngyilk. 22 1872-ben 26 öngyilk. 28 vizb. 18—3-ban 20 öngy. 45 vizb. 1874-ben 67 öngy, 57 vizb. 1875-ben 67 öngy. 69 vizb. 1876-ban 83 öngy. 64 vizb, 1877-ben 94 öngy. 64 vizb. 1878-ban 73 öngy. 55 vizbefult. Összesen husz év alatt: 735 öngyilkos 710 vizbefult. — Sajátságos és meglepő az arány, mely néhány év kivételével az öngyilkosok és vizbefultak száma között állandóan létezett. — Legkevesebb öngyilkosság volt 1859-ben, legtöbb 1877-dik évben. — A legnagyobb contingens került ki a napszámosok- és iparosokból, tulnyomóan férfiakból. — A nők legnagyobb száma phosphorméreggel végezte ki magát. Többnyire hajadonok voltak, kik a terhesség következményeit szégyenlették. Az öngyilkosságok leggyakoribb neme az akasztás (20 év alatt 3000 eset) és a lövés (20 év alatt 344 eset) mig a többi halálnemek csak 191 esétet képviselnek. A müveltség alsóbb fokán állók között jóval sürübben fordult elő az öngyilkosság, mint a müveltebb osztályuaknál. A családi vagyis jobban mondva nős állapot kötelékei ugy látszik kevés befolyással birnak az öngyilkosságok kevesebbitésére, miután husz év alatt a 735 öngyilkos között 279 nőtlen és 456 nős és bizonyára gyermekes volt, mely utóbbi szám szomoruan mutatja, hány nő és gyermek siratta meg a családfentartó végzetes lépését.

— **Rablógyilkosság a fővárosban.** 30-ikán reggel a rendőrök a vácziuti kültelken egy meggyilkoltnak vérben heverő hulláját találták, mely még egészen meleg lévén, kimulta csak pár perczczel megelőzőleg történhetett. A holttest a vámház előtt mintegy 200 lépésnyire az országut mellett feküdt. Ekkor már az összegyült közönség által a két rendbiztos megtudta, hogy a meggyilkoltat bizonyos Hoffmann Károly napszámos még életben látta, a midőn az mintegy ¼4 óra tájban négykéz lábon iszonyu jajgatások között igyekezett mászkálni. Hoffmann a vérbe borult vánszorgó embertől megrémülve futott Bottenstein József a vámház mellett levő korcsmájába s ott elmondta a látottakat. A torka egészen a fülig ketté metszve, szemei kiszurva csüngtek ki az üregekből, a szerencsétlen pedig saját vérében uszva, hanyatt feküdt. Egy lábáról a czipő hiányzott. A hulla magas termetü, s mintegy 25 éves lehet. Az öltözete jómóduságra mutat. Mellényzsebében ismételt kutatás után egy marhalevél darabját találták, melyre többszörösen Neumann Sándor név volt felirva. Hihetőleg a tettes tudta, hogy a meggyikoltnál van a marhák vám és szállitási dijára való pénz, ezért gyilkolta meg. A rablás ténye ugyan eddigelé nincs még konstatálva.

— **A prágai rémeset**. Prágában egy szörnyü esemény tartja a kedélyeket izgatottságban. Mint táviratilag jelentik, Keport József ottani diszműárus gyárába délben két testvér jött. Nevök Wondra, s mindkettő fiatal ember. A mint beléptek a gyárba, bezárták annak ajtaját, hat lövetü revolvereket vettek elő, s lövöldözni kezdtek. A gyáros, ennek neje, a gyilkosok egy nővére s fivére s nehány munkás voltak a gyárban. Ezek jajkiáltásaira s a gyilkosok bosszu orditására az ajtót kivülről feltörték s a belépők szörnyü vérfürdőt látták. A gyilkosok nővére, a halállal küzdve feküdt a földön. A gyáros neje karjaiban tartá csecsemőjét, kit a gyilkosok ütlegei elől igyekezett védeni. Keport a gyáros véresen állott mellettök, s a gyilkosokkal küzdött. Egy sarokban a két gyilkos fivére feküdt egy nagy vértócsában. A lány és a fivér a Keport-gyárban voltak alkalmazva. A gyorsan megérkezett rendőrség elfogta a gyilkosokat, csak nagy nehezen tudta őket az összegyült néptömeg bosszuja elől megvédeni. A rémes tett indoka bosszu volt. A gyáros ugyanis feljelentette a rendőrségnek, hogy a két fivér nővérüket bántalmazza. A rendőrség erre 3 napra bezárta a két fivért. Midőn kiszabadultak, eljöttek a gyárba, hogy boszut álljanak. A gyárban alkalmazott fivér és nővére meghaltak s ezenkivül hét egyén a gyárban megsebesült.

A „KELET“ magán távirata.

Feladatott **Budapesten** jun. 30. 7 ó. 25 p. este.
Érkezett Kolozsvárra jun. 30 8 ó. 45 p. este.

A székes-fehérvári kiállitáson a jury ma kihirdetett itélete szerint: Az erdélyrészi iparfejlesztő egylet és b. Bánfy Ádám az első kitüntetésben részeltettek és disz-oklevelet nyertek.

Arany-érmet nyertek: Sebasta honvédegyenruha készitő, Brassói kohó- és bányarészvényegylet, Sigmond testvérek Kolozsvártt lisztért, Erdélyi Pincze-egylet, Benigni Samu borokért.

Ezüst-érmet nyertek: Ifj. Wagner gőzgépért, Szepesy Lajos a zsoboki márványért, Bak Lajos asztalos munkákért, Böckel Zsigmond esztergályos munkáért, Grebe Henrik ruháért, Korbuly Imre gépért, a kolozsvári Fröbel-intézet gyermekmunkákért, Hutflesz Károly lisztért, Visky Imre festésért, Keresztényi kötélverő munkáért, Süss Ferdinánd tanszerekért, Fischer porczellánfestésért, Schőnhut Vilmos a b.-hunyadi gyermek-játéktanműhely vezetője fába égetett képekért, Herman testvérek Brassó terracottáért, b. Apor Károly Maros-Vásárhelytt borokért, Gáspár és fiai Maros-Vásárhelytt ruhákért, Ottó Károly N.-Szeben ruhákért, Worell József M.-Vásárhelytt kalapért.

Bronz érmeket nyertek: Veres Ferencz fényképekért, Frank Kis Vilmos üvegekért, Himmelstein József téglákért, Zell és Arzt N.-Szeben bányatermények, Nikolau Keresztély Brassó vegyészeti terményekért, Schreiber József és társa Brassó, mező-gazdasági terményekért.

Érték- és váltófolyam.

1879. junius 28.

Magyar aranyjáradék	93.80.
„ kincstári utalv. 1 kibocsát	—.—.
„ „ „ 2 „	—.—.
„ keleti-vasut elsőbség 2 „	83.40.
„ „ állami kötvény 1876 év	73.75.
„ vasuti kölcsön	110.25.
„ földtehermentesitési kötvény	85.40.
temesi „ „	83.75.
erdélyi „ „	82.75.
horv. slavon „ „	85 50.
magy. szőlődézma váltság „	88.15.
Oszt. egységes államadósság papirban	66.05.
„ „ „ ezüstben	67.70.
„ aranyjáradék	77.70.
1860. államsorsjegy	126.—.
Oszt. nemzeti bank részvény	825.—.
„ hitelrészvény	263.50.
magyar. hitelbank	252.—.
Ezüst	—.—.
Cs. k. arany	5.50.
Napoleond'or	8.23.
Német birod. mark	56.95.
London	116.—.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:
Békésy Károly.

Nyilttér.

Nyilatkozat.

Minthogy nekünk, alólirottaknak, tudomásunkra jutott, hogy a helybeli Grand-kávéház bérlőinek, Feiermann Gyulának és nejének ellenségei azon hirt terjesztették, miszerint nevezett bérlők nem voltak képesek a nálunk megrendelt és általunk épitett kioszk költségeit kifizetni, becsületbeli kötelességünknek tartjuk a valóságnak megfelelőleg kinyilatkoztatni, hogy ezen hir merőben alaptalan, mert Feiermann Gyula és neje velünk szemben minden kötelezettségöket pontosan teljesitették és nekünk egy krajczárral sem tartoznak.

Kolozsvártt, 1879 évi junius hó 30-án.

Kerekes Márton,
épitőmester.
Kerekes József,
asztalos mester.
Szabó Péter,
ácsmester.

Amerikai fogorvos

Perl József

American Dentist Dr. of Dertal Surgery.

Kolozsvárt julius 4-ig marad, 4-dikén több maros-vásárhelyi család meghivására **Maros-Vásárhelyre** megy és ott marad julius 15-ig. Lakása lesz Schönstein-féle Hôtel-Garni. Elismerést kivivott jeles fogpora és szájvize kapható Kolozsvárt: Dr. Hintz gyógyszerész urnál, valamint Dietrich S. és Gergely Ferencz urak kereskedésében; Maros-Vásárhelyt: Fogarasy Demeter, Gyula-Fejérvárt: Csiky Imre, Nagy-Enyeden: Winkler Károly, Szilágy-Somlyón Végh és Nagy-Szebenben Gürtler K. urak kereskedésében.

*) E rovat alatti közleményért nem vállal felelősséget Szerk.

Iskola Alapítvány - Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár © Fundația pentru Școală - BCU Cluj-Napoca.

77. 187⁸/₀ gondnoki számhoz. (233) (1—2)

Hirdetés.

A kolozsvári m. k. tudomány-egyetem helyiségeinek 187⁹/₈₀-ik tanévi fűtésére szükségeltető 800 köbméter tüzelésifa engedélyeztetvén, vállalkozni szándékozók értesittetnek; miszerint **folyó évi julius-hó 23-ig**, az egyetem udvarára mutatványkép két méter széles, két méter magas és egy méter hoszszú — legjobb minőségü, egy szakaszba—kapocs és karók közzé rakandó 4 köbméteres tüzelési ölfát szállitsanak be, s ugyanazon napra a minta szerinti 4 köbméter tüzifának határozott árát, mennyiért az egész tüzifa mennyiséget teljesen beszállitva, helyesen és szabályosan összerakva előállitani hajlandók, szabályszerü irásbeli zárt ajánlatba (Offertbe) téve, az egyetemi gondnoki hivatalhoz beadják.

Az ajánlatok felbontására, tárgyalá ára és a vállalati szerződés megkötésére határnapul Kolozsvártt az egyetemi épületbeli 17. számú gondnoki irodában — **folyó évi julius-hó 24-ke délelőtti 9 órája tűzetik ki**; ezen tárgyalásra egyszersmind a fentirtak értelmében vállalkozni szándékózók ezennel meghivatnak.

Minden egyes zártajánlat o. értékü 50 frt. bánatpénzzel látandó el.

Kolozsvártt, 1879. junius-hó 27-kén.

LAPOSSY MÁRTON, m. k. e. gondnok.

Sz. **6839**. — 1879. (232) (2—2)

Árlejtési hirdetés.

Ezennel közzététetik, hogy a Bácszsombori utvonalon épitendő két hid

f. évi julius-hó 4-kén d. e. 10 órakor,

a megyeházánál tartandó nyilvános szóbeli árlejtés útján ki fog adatni.

Kikiáltási ár 1418 frt 23 kr.

Az épitési feltételek és műszaki iratok az árlejtés napjáig, a hivatalos órák alatt az aljegyzői irodában megtekinthetők. Árlejteni szándékozók 10% bánatpénzt kötelesek letenni.

Kolozsmegye alispánjától.

Kolozsvártt, 1879. junius 23-kán.

GYARMATHY MIKLÓS, alispán.

---

(234) (1—4)

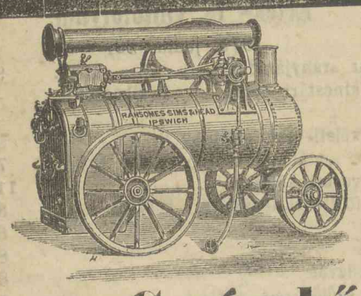

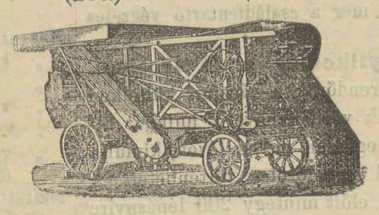

Cséplőgépek.

RANSOMES, SIMS & HEAD-féle 4—20 lóerejü könnyen kezelhető gőzmozgonyai, **szalma, káka, kukoricza torzsa, fa- és szén tüzelésre**, kettős tisztitó készülékkel javitott **gőzcséplőgépek** szabadalm. osztályzó hengerrel; járgány és kézi erőre. TRIEUR-ÓK eredeti MAYER-féle **konkoly, bűköny** és **zabválasztó gépek**. BAKER-féle szelelő és választó **rosták**. Vető, arató, fűkaszáló, szénagyüjtő, amerikai „LITTLE GIANT" csöves törökbúza **daráló gépek** (mely a csutkát a törökbuzával együtt kivánság szerinti finomságban darálja a legjobb takarmányá) **vasekék, gabonazsákok** és **repcze ponyvák** kaphatók

TAUFFER FERENCZ kereskedésében Kolozsvártt.

Képes árjegyzékek kivánatra bérmentve küldetnek.

Perlmoosi Portland Cement 100 kiló 7 frt.

Kufsteini hydraulikus mész 100 kiló 4 frt.

egész hordó vételnél készfizetés mellett.

DIETRICH SÁMUEL

vas- és fűszer üzletében

Kolozsvártt.

(136) (34—*)

Tanács és segély azok számára,

a kik szemgyengeségben szenvednek, s főleg megerőltetett tanulás és fárasztó munka által szemöket elrontották.

Ifju korom óta meg volt nekem is az a rosz szokásom, hogy az éj csöndét választám tudományos munkákra. Ez, valamint sok fáradságos optikai és finom mathematikai munkálat által szemeim annyira meggyengültek, hogy annyival inkább féltettem teljes megvakulástól, mert folytonos gyuladási hajlam állt be, a mely a leghiresebb orvosok évekig tartó gyógyitásával is daczolt. E szomoru körülmények közt sikerült egy szert találnom, a melyet már 40 év óta a legjobb sikerrel használok. Nem csak azon tartós gyuladást szüntette tökéletesen meg, hanem visszaadá szemeimnek is teljes erejét és élességét, ugy hogy most 75 éves koromban szemüveg nélkül olvasom a legapróbb irást is, s mint fiatal koromban a legjobb látásnak örvendek. Ugyan-e kedvező sikert tapasztaltam másoknál is, a kik közt többen voltak, a kik a legélesebb pápaszem segélyével sem voltak képesek hivatásukat teljesitni. Ezen szer kitartó használata után eldobták a szemüve et s szemeik azelőtti élességét visszanyerték. E **mosdó szer** egy illatos szesz, a melynek alkatrészeit az ánizsnövény képezi. Nem tartalmaz sem drasticumokat, sem fém vagy más veszélyes részeket s Erdélyben **valódi** minőségben **TEUTSCH J. B.-nél Segesvártt** kapható. Nagy üvegét 2 frt 40 kron, a kissebbet 1 frt 80 kron o. ért. használati utasitással. Azt tanácslom tehát a szenvedőknek, hogy hozassák meg e szeszt, mert egy üveg soká elég használatra, s csak csekély adag folyóvizzel vegyitve kis fehér folyadékot ad, a melylyel reggel és estve, valamint fárasztó munka után kell **a szem környékét megmosni**. A siker igen jó tékony és üde s egyuttal az arczbőr frisseségét is emeli. Őrülni fogok, ha általa főleg azokon lesz segitve, a kik ernyedetlen munkásság mellett az igazság világának föllelésében, szemök világát veszélyeztetik. E szer használata folytán a fiatalságnál annyira divatossá vált elferditő szemüveg hordásnak is elejét vehetni, a mely a legtöbb esetben inkább rongálja mint erősiti a szemet. A szemüveg csak a szem hibás szervezetén segithet, de egészséges, vagy elgyengült szemeket soha sem erősithet, vagy gyógyithat meg. (56) (6—*)

A hires dr. **Romershausen-féle szem-lél mindig készen kapható és pedig:**

Egy kis üveggel **1 frt 80 kr.**, egy nagy üveggel **2 ft 40 kr.** o. é.

TEUTSCH J. B. raktárában **Segesvártt.**

Elárusitók nagyobb megrendeléseknél megfelelő árleengedést kapnak.

Umrath és Társa Prágában,

mezőgazdasági gépgyárosok

ajánlják, a szilárd kivitel, könnyü járás, nagy munkaképesség és tiszta cséplésről legelőnyösebben ismert különlegességeiket

(148) (18—24)

kézi és járgány-cséplőgépekben

1-től 8 ló- vagy ökörerőig, álló és hordozható alakban.

Továbbá készitünk különféle nagyságu és elismert jó minőségü

tisztitó rostákat, kukoricza-morzsolókat és szecskavágókat.

Ábrákkal ellátott árjegyzékkel postán küldve dijmentesen szolgálunk.

Ő cs. és Apostoli k. Felsége legmagasabb parancsára.

Gazdagon kiállitott, a cs. kir. lottójövedék igazgatósága által biztositott

XIX. ÁLLAMI JÓTÉKONYCZÉLU SORSJÁTÉK,

(196) **az inneni birodalmi rész polgári czéljaira,** (4—6)

melynek tiszta jövedelme mindenekelőtt a krakkói gyermekkórháznak, a traunkircheni kisdedóvódának s az isteni szeretet szüzeinek Bécsben, aztán a jövedelem arányához képest Bukovina országnak egy, őrültek számára egy osztálylyal ellátott betegápolda épitésére és a ruthén nemzeti intézetnek Lembergben van szánva.

6272 nyeremény összesen 230,200 frttal.

1 főnyeremény 70,000 fl. papirjáradék 1 főnyeremény 10,000 fl. papirjáradék
1 „ 20,000 „ „ 1 „ 5,000 „ „

továbbá 18 elő- és utónyeremény 1000, 500 és 200 frttal, 10 nyeremény á 1000 fl., 20 nyeremény á 500 fl. 40 nyeremény á 200 fl. és 80 nyeremény á 100 fl. papirjáradék, végre készpénznyeremények 40 fl. 20 fl. és 10 fttal 79,000 fl. egész összegben.

A húzás visszavonhatlanul 1879. julius 17-én lesz.

Egy sorsjegy ára 2 frt oszt. ért.

Bővebb határozatokat a játékterv tartalmaz, mely a sorsjegyekkel együtt az államsorsjátékok osztályában, Stadt, Riemergasse 7, 2. emelet, a Jakoberhofban, valamint a számos elárusitó közegeknél ingyen kapható.

A sorsjegyek bérmentesen küldetnek meg.

A lottó-jövedéki igazgatóságtól. Thurmburgi Latour Károly,
Bécs, május 1-én. 1879. *cs. k. udvari tanácsos és lottó-igazgató.*

Van szerencsém tiszteletettel jelenteni, hogy a cs. k. szab. kufsteini

PORTLAND-CEMENT és HYDRAULIKUS MÉSZ

egyedüli raktára

Kolozsvár és környéke részére

Csiky Imre

urnál van.

A cs. kir. szab. kufsteini **Portland Cement és Hydraulikus mész** gyári Igazgatósága

JOH. G. BUCHAUER.

(225) (4—4)

Legujabban megjelentek és Kolozsvárt

STEIN JÁNOS

könyv- és zeneműkereskedésében kaphatók:

Borotvás vitézek és divathősök.

Történelmi rajzok az életből és az ábrándok világából.
Irta TORMA JEREMIAS.
Vigasztalására mindenkinek, a ki szereti a szépet.
Ára 1 frt 20 kr.

Egyházjogtan különős tekintettel a magyar prot. egyházjog viszonyaira.

Irta KOVÁCS ALBERT. Ára 5 forint 40 krajczár.

Az eskü a polgári perben.

Irta Dr. KRÁLIK LAJOS. Ára 1 forint 20 kr.

A kártyahősök.

Regény. Irta ANTONIO SCALVINI.
Olaszból forditotta Mócs Zsigmond. Három kötet ára 2 frt 40 kr.

A házi nevelés, példákban előadva.

Szülők, nevelők s különösen községi népkönyvtárak számára.
Irta Z. VARGA MIHÁLY. **A testi ápolás.** Ára 1 frt 50 kr.

Antibarbarus.

Az idegenszerü és egyéb hibás szavaknak és szerkezeteknek betürendes jegyzéke a megfelelő helyesek kitételével, egyszersmind a magyarnyelv főbb nehézségeinek magyarázata.

Gyakorlati kézikönyv

mindazok számára, kik magyarul irnak és tanitanak.
Irta SIMONYI ZSIGMOND. Ára 50 kr.

Költemények.

Irta CSÁKTORNYAI LAJOS. Ára 1 frt 50 kr.

A magy. büntető-törvénykönyv a kihágásokról.

(Rendőri törvény)
1879. 40. törvényczikk. Ára 40 kr.

Az uj erdő—törvény.

Teljes tárgymutatóval. 1879. 31. törvényczikk. Ára 40 kr.

A Tisza—szabályozás és a szegedi válság.

Irta HERRICH KÁROLY. Ára 75 kr.

Megjelent és Kolozsvárt

STEIN JÁNOS

könyv- és zeneműkereskedésében kapható:

A magyar gyógyszerkönyv kommentárja.

GYÓGYSZERTANI KÉZIKÖNYV.

Irta BALOGH KÁLMÁN orvostudor és tanár.
Számos fametszetü ábrával.
Két vastag kötet ára 12 frt.
Angolvászonkötésben 13 forint.

Műszaki mechanika.

Irta Dr. RITTER ÁGOST. Forditotta MAURER MÓR 750 fametszettel.
Ára 10 forint.

Részvét — könnyek, különféle temetési alkalmakra.

Irta OLASZ LAJOS. Két füzet **ára 2 frt.**

A föld és népei föld- és népismei kézikönyv.

HELLWALD FRIGYES és egyéb irók nyomán kidolgozta
Dr. TOLDY LÁSZLÓ.

Ez irodalmunkban páratlanúl álló ilyen tárgyu, s egyaránt jeles és diszes mű, mely részint melléklet gyanánt adott, részint a szöveg közé nyomott képekkel, tehát gazdagon illustrálva jelenik meg, **három — körül-belől 45 — 50 füzetből álló — kötetben fog kiadatni.**
Egy füzet ára 30 kr.

Megrendelések egyenesen **Stein János** könyv- és zeneműkereskedésébe Kolozsvárra intézendők.

Egy füzet ára 30 kr. Egy füzet ára 30 kr.

MAGYAR LEXIKON.

MEGJELEN FÜZETEKBEN.

Egy—egy kötet 10 füzetből áll.

Eddig már 29 füzet jelent meg

és folyvást kapható csupán

STEIN JÁNOS

könyv- és zeneműkereskedésében Kolozsvárt.

Postai szétküldéssel 35 kr. Postai szétküldéssel 35 kr.

Megjelent és Kolozsvárt

STEIN JÁNOS

könyv- és zeneműkereskedésében kapható:

A VERESHAJU. Eredeti népszinmű dalokkal 3 felvonásban. Irta Lukácsy Sándor **ára 50 kr.**

KOKÓ. Énekes bóhozat 5 felvonásban. Irták Clairville, Grangé és Delacour **ára 50 kr.**

LAKÁS és BUTORZAT a XVI. és XVII. században. Irta báró Radvánszky Béla **ára 40 kr.**

AZ UJ ERŐTÖRVÉNY ára 50 kr.

KÖLTEMÉNYEK. Irta Csáktornyai Lajos **ára 1 ft 50.**

A TISZA SZABÁLYOZÁS és a SZEGEDI VÁLSÁG. Irta Herrich Károly, miniszteri tanácsos, **ára 75 kr.**

Egy teljes Petőfi 2 frtért!

Kapható Kolozsvárt

Stein János könyv- és zeneműkereskedésében

2 frt 10 krnak postautalványnyal való beküldésnél bérmentve.

1874-diki

„MEDOC" VÖRÖS BOR

mától kezdve hallatlan olcsó áron

kapható

1874-diki

„MEDOC" VÖRÖS BOR

nagyobb és kissebb palaczkokban

az Erdélyi pincze-egylet borcsarnokában,

Somlyai László
Csiky Imre
Gergely Ferencz
urak piacztéri kereskedéseikben,

(229) ugyszinte (3—6)

„Uj világ" vendéglő és kert helyiségében,
„Stadler kertben,"
Bogyó vasuti vendéglőjében.

Nyomatott Stein János m. k. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. tanoda betűivel Kolozsvárt.

Iskola Alapítvány — Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár © Fundația pentru o Școală - BCU Cluj-Napoca.